

**Åtvidabergs
kommun**

Riktlinjer för rapportering av missförhållanden Inom HVB-hem för ensamkommande barn och ungdomar (Lex Sarah)

Fastställt av : Kommunstyrelsen
Datum: 2013-12-04, § 246
Dnr: [20xx-KS0000/000]
För revidering ansvarar: Kommunstyrelsen
Dokumentet gäller för: Alla

Åtvidabergs kommun

Besöksadress: Adelswårdsgatan 7 · Postadress: Box 206, 597 25 Åtvidaberg · Tel: 0120-830 00 · Fax: 0120-352 29 · E-post kommun@atvidaberg.se

Inledning

Inom all socialtjänst ska de som får insatser behandlas väl, med respekt och värdighet. Inga former av övergrepp får förekomma. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet

Syftet med bestämmelserna om rapporteringsskyldighet av missförhållanden inom kommunledningsförvaltningen utåts boende för ensamkommande barn och ungdomar är att bidra till att den enskilde får insatser av god kvalitet och att skydda den enskilde från missförhållanden. Bestämmelsen kallas i dagligt tal lex Sarah.

Från och med 1 juli 2011 omfattas hela socialtjänsten av Lex Sarah. Med socialtjänst avses all verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst, till exempel olika former av biståndsinsatser, placering på hem för vård eller boende (HVB), serviceinsatser som familjerådgivning, uppsökande verksamhet, men även vård som sker utan den enskildes samtycke.

HVB är ett boende som tillhandahåller vård eller behandling i förening med ett boende (3 kap. 1 § socialtjänstförordningen). Vården ska vara anpassad till den enskildes behov och förutsättningar. Det vanliga är att det finns särskilda HVB som riktar sig till ensamkommande barn och unga. För HVB som tar emot ensamkommande gäller samma bestämmelser som för andra HVB, det vill säga bestämmelserna i SoL (socialtjänstlagen)

Följande riktlinjer gäller för kommunens verksamheter som lyder under socialtjänstlagen inom Åtvidabergs kommun. Verksamhet som är utlagd på driftsrentreprenad har samma ansvar enligt socialtjänstlagen och ska utan dröjsmål rapportera avvikelser och missförhållanden till socialnämnden.

Riktlinjerna grundar sig på gällande bestämmelser om Lex Sarah i socialtjänstlagen, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, SOSFS 2011:5 samt praxis från Socialstyrelsens handbok Lex Sarah (2010).

Medverka till god kvalitet

Enligt 14 kap 2 § socialtjänstlagen och 24 a § LSS ska var och en som fullgör uppgifter inom socialtjänsten medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som genomförs är av god kvalitet.

Att medverka till god kvalitet kan bland annat innebära att vara uppmärksam och påtala sådant som kan medföra risk för att enskilda inte får god omvårdnad, gott stöd, god service och lever under trygga förhållanden.

Verksamheten inom kommunledningsförvaltningen utåts HVB-hem ska verka för att personal och andra uppdragstagare vågar och vill påtala och rätta uppkomna brister och fel samt är lyhörda för att synpunkter och klagomål också är åtgärder som kan bidra till att säkerställa en god kvalitet.

Rapportera missförhållanden

Enligt 14 kap 3 § socialtjänstlagen ska den som fullgör uppgifter inom HVB-hem för ensamkommande, genast rapportera till berörd nämnd, som delegerat uppgiften till vård- och omsorgsutskottet, om han eller hon uppmärksammar eller får kännedom om ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande, som rör den som får, eller kan komma i fråga för, insatser inom verksamheten.

Rapporteringskyldigheten avser såväl utförda handlingar som handlingar som någon av försummelse eller av annat skäl har underlåtit att utföra och som innebär eller har inneburit ett hot mot eller har medfört konsekvenser för enskildas liv, säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa.

Rapporteringskyldigheten avser all verksamhet inom HVB-hemmet för ensamkommande. Skyldigheten att rapportera inträder från det att man får kännedom om ett missförhållande. Skyldigheten innebär att personalen inte behöver göra några överväganden om allvarligheten i missförhållandet. Det är istället en sak att utreda för den som bedriver verksamheten.

Vem är skyldig att rapportera?

Rapporteringskyldigheten gäller för alla som är verksamma inom HVB-hemmet för ensamkommande så som:

- anställda
- uppdragstagare
- praktikant eller motsvarande, under utbildning, och
- deltagare i arbetsmarknadspolitiska åtgärder

Information till anställda med flera angående rapporteringskyldigheten

Enligt 14 kap 4 § socialtjänstlagen ska socialnämnden informera den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten om de skyldigheter som han eller hon har enligt bestämmelserna om Lex Sarah. Denna uppgift är delegerad till berörd verksamhetschef.

Information kring bestämmelserna om Lex Sarah och denna riktlinje ska ges både muntligt och skriftligt i samband med att en person påbörjar en anställning, ett uppdrag eller en praktikperiod. Informationen ska sedan ges återkommande både muntligt och skriftligt en gång per år.

Verksamhetschefen ansvarar för att personal med flera inom HVB-hemmet för ensamkommande får information om bestämmelserna enligt Lex Sarah och denna riktlinje.

Av informationen ska framgå innebörden av rapporteringskyldigheten, till vem rapporten ska lämnas och om rutinerna i övrigt för handläggning av anmälningar av missförhållanden.

Frivilligarbetare som deltar i frivilligtarbete i samarbete med, det vill säga inte på uppdrag av, kommunen ska informeras om möjligheten att påtala fel och brister, framföra klagomål samt rapportera missförhållanden eller påtagliga missförhållanden till vård- och omsorgsutskottet, eller direkt till inspektionen för vård och omsorg, IVO.

Rapporteringskyldigheten

För att ett missförhållande ska kunna åtgärdas snarast möjligt är det viktigt att missförhållandet anmälas omgående efter att det har uppmärksamrats.

En rapport om Lex Sarah ska därför lämnas in omedelbart efter att missförhållandet uppmärksamrats. Med omedelbart avses i regel samma dag eller nästkommande dag beroende på situation.

Rapportören behöver inte göra några överväganden om allvarligheten i missförhållandet. Det är förvaltningens utredning som ska visa om missförhållandet är allvarligt eller ej. Uppgifterna som rapporten om missförhållande bygger på kan avse sådant den rapporteringsskyldige själv har sett eller hört.

De kan också komma från till exempel den enskilde, närstående, god man, särskild förordnad vårdnadshavare eller personligt ombud. Anmälan kan även komma från personal från andra vårdgivare som sedan rapportören återger.

Den som rapporterar ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande kan vara anonym. En anonym rapport innebär att anmälningsskyldigheten enligt Lex Sarah inte fullgjorts och en sådan rapport är inte en del av det kvalitetsarbete som ska bedrivas enligt 14 kap 2 § socialtjänstlagen. I de fall en anmälan är anonym får verksamhetschef underteckna anmälan.

En anonym Lex Sarah rapport kan vidare innebära att utredningen försvåras varpå förvaltningen rekommenderar att anmälaren alltid anger sitt namn.

Förvaltningen kan inte vägra att ta emot en anmälan eller avstå från att utreda den.

Rapporteringsrutin för HVB-hem för ensamkommande barn och ungdomar

En rapport om ett missförhållande ska göras till närmaste chef. Är chefen involverad i missförhållandet ska rapporten lämnas in till dennes chef, i sin tur. Se vidare under rubriken jäv på sidan 7.

Mottagande chef ska direkt vid mottagandet av rapporten göra en bedömning om det anmälda missförhållandet utgör ett omedelbart hot mot någons fysiska eller psykiska hälsa och om det därmed föreligger behov av att vidtaga omedelbara åtgärder.

Rapporten ska därefter i original omgående skickas till kommunledningsförvaltningen utåts nämndsekreterare som ansvarar för att rapporten diarieförs och förs in i förvaltningens statistiska underlag. Till rapporten ska bifogas uppgifter om eventuellt vidtagna omedelbara åtgärder. Ersättare som mottagare av rapporten är kommunchefen för kommunledningsförvaltningen utåt.

Rapporter under jourtid (kvällar, nätter, helger och heldagar) som inte kan vänta till närmaste vardag sker till närmaste chef och ytterst till kommunchef för kommunledningsförvaltningen utåts i dennes bostad eller på mobiltelefon.

Rapporten ska ske på kommunledningsförvaltningen utåts blankett rapport för missförhållanden inom HVB-hem för ensamkommande barn och ungdomar. Räcker inte utrymmet kan bilagor bifogas.

Det ska framgå av rapporten vem som rapporterat om missförhållandena, vad de bestod i och vilka åtgärder som vidtagits med anledning av rapporten.

En rapport som sker på annat sätt än bestämmelserna i denna riktlinje får inte avisas. Sker en rapport om missförhållande muntligt ska den dokumenteras skriftligt av den som tar emot rapporten.

Definitioner

Vad som är ett missförhållande eller ett allvarligt missförhållande är inte statistiskt utan måste bedömas i varje enskilt fall utifrån den enskildes situation och förutsättningar och en rad övriga faktorer så som lagstiftning, praxis, beprövad erfarenhet, politiska styrdokument med mera. Socialstyrelsen ger viss vägledning i sina föreskrifter och i sin handbok Lex Sarah (2010).

Missförhållanden

Med missförhållanden avses såväl utförda handlingar som handlingar som någon av försummelse eller av annat skäl har underlåtit att utföra och som innebär eller har inneburit ett hot mot eller har medfört konsekvenser för enskildas liv, säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa.

Allvarliga missförhållanden

Socialstyrelsen har i nuvarande handbok Lex Sarah (2010) definierat allvarliga missförhållanden som aktiva handlingar och försummelser som innebär eller har inneburit ett allvarligt hot mot eller har medfört allvarliga konsekvenser för enskildas liv, personliga säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa.

Exempel på allvarligt hot mot personlig säkerhet

- kränkningar av den enskildas fri- och rättigheter så som inläsning eller andra olagliga begränsningsåtgärder

Exempel på allvarliga hot mot fysisk eller psykisk hälsa

- slag eller hårdhänt handlag i omvårdnadssituationer
- sexuella övergrepp
- hot, bestraffningar, trakasserier, kränkande bemötande
- felaktigt utförda eller uteblivna insatser, t.ex. daglig vård och omsorg

Ett allvarligt missförhållande kan avse såväl enstaka händelser som upprepade händelser. Som exempel på enstaka händelse kan nämnas fysiskt våld eller att den enskilde inte får en nödvändig insats utförd.

Omedelbara åtgärder för att undanröja och avhjälpa missförhållandet

När en rapport om ett missförhållande tagits emot av ansvarig chef ska denne göra en bedömning om det föreligger ett allvarligt hot mot eller har medfört allvarliga konsekvenser för enskildas liv, personliga säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa och om det därmed föreligger behov av att vidtaga omedelbara åtgärder för att undanröja eller avhjälpa missförhållandet.

Är inte närmaste chef i tjänst ska denna bedömning göras av dennes ersättare och ytterst av kommunchefen för kommunledningsförvaltningen utåt.

Med omedelbart avses i direkt anslutning till att rapporten tas emot, samma arbetspass, nästföljande arbetspass eller nästföljande dag beroende på situation.

Jäv

Personal som på något sätt är inblandad i missförhållandet får på grund av kommunallagens bestämmelser om jäv inte delta eller närvara vid handläggningen av ärendet. Det innebär till exempel att om ett missförhållande som berör en verksamhetschef får denne inte ta emot rapporten om missförhållandet eller på något annat sätt befatta sig med ärendet.

Lämnas rapporten till en person som inte är behörig att ta emot den ska den genast lämnas till rätt instans.

Diarieföring – offentlighet och sekretess

En rapport om lex Sarah ska diarieföras. Varje rapport ska ges ett enskilt ärendenummer. Om anmälan gäller enskild brukare ska anmälan också dokumenteras i brukarens journal då det är en faktisk omständighet och händelse av betydelse.

Av diariet ska det om möjligt framgå:

- datum för inkommen anmälan
- vem som gjort anmälan
- vem som tagit emot anmälan
- vad anmälan avser

Att ärendet är diariefört innebär inte per automatik att handlingarna tillhörande ärendet är allmänna. En rapport om missförhållande är en inom förvaltningen intern handling tillhörande ett visst ärende. Ärendet blir allmänt först då det ärende handlingen tillhör har slutbehandlats. Rapporten är därmed att se som ett internt arbetsmaterial fram till dess ett beslut fattats i ärendet.

En rapport om ett missförhållande enligt Lex Sarah och efterföljande utredning med tillhörande dokumentation innehåller ofta uppgifter som omfattas av socialtjänstens sekretess. Innehåller handlingarna uppgifter som omfattas av sekretess ska handlingarna i diariet förses med sekretessmarkering. Handlingar och uppgifter ur handlingar får inte lämnas ut utan föregående sekretessprövning.

Utredning

Enligt 14 kap 6 § socialtjänstlagen och 24 e § LSS ska ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande dokumenteras, utredas och avhjälpas eller undanröjas utan dröjsmål.

Syftet med utredningsskyldigheten är att identifiera systemfel för att förhindra att liknande missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållanden inte inträffar igen. Utredningen ska så långt som möjligt klarlägga händelseförloppet och påverkande faktorer. Avsikten med Lex Sarah är inte att peka ut enskilda anställda som syndabockar.

Utredning bör inledas senast dagen efter att en anmälan om ett missförhållande har tagits emot. Nämndsekreteraren tillsammans med kommunchefen för kommunledningsförvaltning utåt ansvarar för utredningen. Sakkunnig inom socialtjänstlagen från vård- och omsorgsförvaltningen kan bidra med råd och handledning vid utredningen.

Utredningen ska göras skyndsamt. Detta innebär att den som regel inte bör ta längre än fyra veckor, men detta får avgöras från fall till fall. Överstiger utredningstiden fyra veckor ska det rapporteras till vård- och omsorgsutskottet för kännedom.

Utredningens omfattning är beroende av sakförhållandenas beskaffenhet. Kan det snabbt konstateras att det inte är fråga om ett missförhållande eller att den rapporterade risken är oklar eller avlägsen kan utredningen stanna vid detta.

Vad ska utredas och dokumenteras?

Det som ska utredas är i korthet:

- Vad har hänt?
- Varför hände det?
- Vad kan göras för att förhindra att det händer igen?

Dokumentationen ska utvisa:

(5 kap 2-3 §§ SOSFS 2011:5)

- vad det rapporterade missförhållandet/påtagliga risken består i
- vilka konsekvenser missförhållandet har fått eller kunde ha fått för den enskilde
- när den muntliga eller skriftliga anmälan togs emot,
- vem som gjorde anmälan, (om den inte gjorts anonymt)
- när och hur det missförhållandet/risken uppmärksammades
- när missförhållandet inträffades,
- de orsaker till missförhållandet eller risken för ett missförhållande som har identifierats
- om något liknande har inträffat i verksamheten tidigare och i så fall varför det inträffat igen
- bedömning av om något liknande kan inträffa igen
- vilka åtgärder som vidtagits för att undanröja eller avhjälpa missförhållandet eller risken för ett missförhållande samt tidpunkt för dessa.
- vad som i övrigt framkommit under utredningen, och
- vilket beslut eller ställningstagande som utredningen har avslutas med

För varje uppgift som dokumenteras under utredningen ska det framgå:

(5 kap 4 § SOSFS 2011:5)

- vilket datum uppgiften dokumenterades
- varifrån uppgiften kommer
- vad som är faktiska omständigheter och vad som är bedömningar, och
- vem (namn och befattning/titel) som har dokumenterat uppgiften

Beslut

Utredningen ska avslutas med ett beslut. I beslutet ska ställning tas till om det rapporterade missförhållandet eller påtagliga risken för ett missförhållande förelåg och om det var allvarligt eller ej.

Om det anmälda missförhållandet inte bedöms vara ett allvarligt missförhållande avslutas Lex Sarah ärendet med detta beslut. Ärendet hanteras fortsättningsvis som en avvikelser.

Beslutet fattas formellt av utredningssekreterare på vård- och omsorgsförvaltningen samt dennes ersättare enligt gällande delegationsordning.

Vad händer när utredningen avslutats?

För att ett allvarligt missförhållande ska anses vara avhjälp ska utredningen ha avslutats och åtgärder vidtagits för att förhindra att missförhållandet uppkommer igen.

Ansvarig chef för HVB-hemmet ansvarar för att vidta de åtgärder som krävs för att missförhållanden inte ska upprepas. Ansvarig chef ska återrapportera till nämndsekreterare och kommunchefen för kommunledningsförvaltningen utåt när åtgärderna vidtagits.

Anmälan till Inspektionen för vård och omsorg (IVO)

Ett allvarligt missförhållande eller en påtaglig risk för ett allvarligt missförhållande ska enligt 14 kap 7 § socialtjänstlagen och 24 f § LSS snarast anmälas till IVO.

Enligt 6 kap 1 § SOSFS 2011:5 avser anmälningsskyldigheten såväl utförda handlingar som handlingar som någon av försummelse eller av annat skäl har underlåtit att utföra och som innebär eller har inneburit ett hot mot eller har medfört allvarliga konsekvenser för enskildas liv, säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa.

Med en påtaglig risk för ett allvarligt missförhållande avses att det är fråga om en uppenbar och konkret risk för ett allvarligt missförhållande.

Till anmälan ska den utredning som gjorts med anledning av anmälan bifogas. En utredning behöver inte vara avslutad när anmälan skickas in. För de fall utredningen inte avslutats ska den lämnas in så snart den färdigställts och senast två månader efter det att anmälan gjorts.

Anmälningsskyldigheten gäller även om det allvarliga missförhållandet avhjälpits eller risken undanröjts.

Anmälan ska ske på särskild blankett utfärdad av IVO.

Nämndsekreteraren och kommunchefen för kommunledningsförvaltningen utåt ansvarar för att bedöma om en anmälan till IVO ska göras och att anmälan lämnas in inom föreskriven tid.

Framgår det av anmälan att en enskild personal har utsatt någon för ett allvarligt missförhållande ska denne informeras enskilt av ansvarig chef för verksamheten att en anmälan inkommit.

Ansvarig chef för verksamheten ansvarar för att bedöma i vilken omfattning och på vilket sett den personal som direkt eller indirekt berörs av en anmälan om ett allvarligt missförhållande får det stöd och den information som krävs utifrån den uppkomna situationen. Information om resultatet av utredningen ska även delges personal när den slutförts.

Återkoppling till den enskilde

Skyldigheten att rapportera missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållanden är ett led i förvaltningens kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling. Rapporteringsskyldigheten är därför inte beroende av den enskildes uppfattning. En rapport om ett missförhållande ska dock alltid upprättas på ett sådant sätt att respekten för den personliga integriteten upprätthålls.

Enligt socialstyrelsens allmänna råd bör den enskilde alltid underrättas om ett missförhållande som har inträffat och få underrättelse om när en anmälan om ett allvarligt missförhållande eller en allvarlig risk för ett missförhållande lämnats till IVO.

Ansvarig chef för verksamheten ansvarar för att bedöma i vilken omfattning och hur den enskilde, eller dennes ställföreträdare, som berörs av anmälan ska informeras om förhållandet inte är känt av dem sedan tidigare. Informationen bör ske muntligt till den enskilde. Är den ansvarige chefen själv en del av missförhållandet ska överordnad chef stå för beslutet.

En person som utsatts för ett missförhållande kan behöva stöd i den uppkomna situationen, till exempel någon att prata med. Ansvarig chef för verksamheten beslutar om i vilken omfattning och på vilket sätt den som har utsatts för ett missförhållande ska få stöd. Är den ansvarige chefen själv en del av missförhållandet ska överordnad chef stå för beslutet.

Verksamhetschefen ansvarar för i vilken omfattning och hur den som utsatts för ett missförhållande ska delges resultatet i utredningen. Är verksamhetschefen själv en del av utredningen fattas beslutet av närmast överordnad chef.

Anmälan till IVO om ett allvarligt missförhållande eller en påtalig risk för ett missförhållande ska delges den enskilde eller dennes legala företrädare (god man, särskild förordnad vårdnadshavare, förvaltare).

Om information om en inkommen Lex Sarah anmälan och utredning inte lämnas till den enskilde ska detta motiveras och dokumenteras.

Är den som berörs minderårig ska informationen lämnas till dennes vårdnadshavare, god man eller särskild förordnad vårdnadshavare, och eventuellt även till barnet själv, beroende på dess mognad och ålder.

Information till enskilda bör alltid lämnas av ansvarig chef för verksamheten.

Återkoppling till nämnd

En inkommen rapport som bedöms vara ett allvarligt missförhållande eller en påtaglig risk för ett allvarligt missförhållande ska rapporteras till vård- och omsorgsutskottet på nästkommande sammanträde. Resultatet av

utredningen, vidtagna och planerade åtgärder ska rapporteras till vård- och omsorgsutskottet på nästkommande sammanträde efter att utredningen slutförts.

Rapporter om missförhållanden sammanställs och rapporteras i samband med förvaltningens årliga rapporter om inkomna tillbud och avvikelser.

Kommunstyrelsen i egenskap av socialnämnd ska ges en sammanställning av inkomna rapporter enligt Lex Sarah i samband med förvaltningens redovisning av inkomna tillbud och avvikelser.

Återkoppling till verksamheten

Personal som berörs av ett rapporterat missförhållande ska ges information om en inkommen rapport om missförhållande. Ansvarig chef för verksamheten beslutar om, i så fall hur och vilken omfattning informationen ges.

När utredningen om missförhållandet är klar skickas den för kännedom till verksamhetschef för HVB-hemmet. Verksamhetschefen ansvarar då för att innehållet i utredningen tas upp i personalgruppen.

De åtgärder som vidtas eller planeras i verksamheten för att förhindra att liknande missförhållanden eller risker för missförhållanden uppkommer igen ska dokumenteras. Verksamhetschefen ansvarar för att sådan dokumentation upprättas.

Arbetsrättsliga åtgärder

Arbetsrättsliga åtgärder ska vidtagas utifrån ärendets art och omfattning. Det bör dock betonas att syftet med rapporteringsskyldigheten enligt Lex Sarah inte är finna syndabockar utan att rätta till kvalitetsbrister och systemfel.

Om någon utsatts för ett övergrepp eller ett bristfälligt bemötande kan det vara av stor vikt för den enskilde att han eller hon inte behöver ha kontakt med den som har utsatt honom eller henne för detta. En omplacering eller avstängning av den personal som är inblandad i händelsen ska därför alltid övervägas.

Vid bedömning om arbetsrättsliga åtgärder ska vidtas ska alltid brukaren stå i centrum för vad som är en lämplig åtgärd.

Arbetsrättsliga åtgärder ska hanteras utifrån gällande lagar, kollektivavtal och kommunens rutiner.

Polisanmälan

Har någon enskild utsatts för ett övergrepp eller kränkning som misstänks vara ett brott bör det i regel polisanmälas. Polisanmälan bör alltid ske i samråd med den enskilde eller dennes legala företrädare om brottet är riktat mot en enskild person. Vid polisanmälan är det viktigt att offentlighets- och sekretesslagens bestämmelser om sekretess och tystnadsplikt efterlevs.

En polisanmälan kan göras i samband med mottagandet av en Lex Sarah rapport om det i rapporten finns uppgifter som tyder på att ett brott har begåtts. Polisanmälan kan också göras under eller efter att utredningen om missförhållande slutförts. Det beror på situationen och vilka fakta som

kommer fram under utredningen. Vid avvikelser i omvårdnadsfrågor samt vid anmälningar om övergrepp ansvarar kommunchefen för kommunledningsförvaltningen utåt för att eventuell polisanmälan görs.

Media

Officiella kommunala uttalanden i händelse av en utredning om allvarliga missförhållanden görs främst av kommunchefen för kommunledningsförvaltningen utåt.